

**Теплова О. Ю. Педагогічні орієнтири процесу формування
готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до творчої
самореалізації/ О. Ю. Теплова //Професійна освіта: проблеми і
перспективи//ІПТО НАПН України.- К.: ІПТО НАПН України, 2016.-
Випуск 11.- 37 с.**

Теплова О.Ю.

*Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музикознавства
та інструментальної підготовки
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

**Педагогічні орієнтири процесу формування готовності
майбутнього вчителя музичного мистецтва до творчої
самореалізації**

Тeplova O.Y.

*Candidate of pedagogical sciences,
Associate Professor of Musicology Department
and instrumental training
Vinnitsa State Pedagogical University
University named after Mikhail Kotsyubinsky*

**Pedagogical guidelines for forming the readiness of a future teacher of
musical art for creative self-realization**

У сучасних умовах розбудови системи освіти перед національною педагогічною теорією і практикою виникають актуальні питання реформування системи освіти, одним з визначальних завдань якої є розвиток полікультурного, творчого потенціалу особистості. На розв'язання цих завдань спрямовані освітні національні програми, якими передбачається, що

головною метою системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України. Одним з принципів реалізації цієї проблеми є безперервність освіти, якою формуються потреби й здатність до самонавчання і самовдосконалення тих, хто навчається. Тому підготовка студентів у ВНЗ повинна якнайповніше забезпечувати процес формування готовності майбутнього вчителя до творчої самореалізації.

Особливо актуальним є пошук поки що невикористаних резервів підвищення ефективності навчального процесу у вищих навчальних закладах. Таким резервом є створення відповідних умов для творчої самореалізації майбутнього вчителя, яка становлячи активізуючу доміную, може слугувати джерелом успішної навчальної діяльності студентів. Водночас залишається невідпрацьованою цілісність системи творчого забезпечення процесу педагогічно-виконавських практик студентів мистецьких та музично-педагогічних спеціальностей, що негативно позначається на якості їх професійної підготовки.

Обґрунтування теоретичних засад творчої самореалізації особистості розглядалися у працях М. Бердяєва, І. Зязюна, Л. Левчук, М. Недашківської; психологів Г. Балла, І. Беха, Л. Виготського, А. Леонтьєва, Я. Пономарьова, В. Романця, С. Рубінштейна, Б. Теплова, С. Гончаренка, Н. Миропольської, зарубіжних вчених А. Маслоу, М. Merleau-Ponty, К. Rogers, М. Farber. Педагогічному спрямуванню виконавської підготовки майбутнього педагога-музиканта присвячені дослідження М. Давидова, О. Ільченко, Г. Нейгауза, С. Пермінової, Г. Ципіна та інших.

Узагальнення естетико-філософських джерел сучасних досліджень вказує на те, що перспективним може стати аналіз вказаної проблеми на перехресті творчої діяльності, теорій особистості і культури. Це передбачає наявність ще маловивченого і відносно самостійного наукового напрямку – *педагогіки творчості*, що містить в собі як естетико-філософські, так і психолого-педагогічні основи в сучасній науці. При врахуванні багатства

системи якостей особистості стає можливим визначення соціального, наукового та культурного рівнів її розвитку. Педагогіка творчості вивчає механізм оволодіння особистістю системи культурних цінностей шляхом продуктивної та репродуктивної діяльності, якість якої визначається ступінню цього оволодіння. Вона розглядає характеристики виховної цінності культури через аналіз її значення в процесах творчості. Відображаючи і пояснюючи особливості активного оволодіння особистістю різноманітними культурними явищами через реалізацію індивідуальних досягнень, вона визначає можливі напрямки, форми, засоби, методи управління з метою педагогічного впливу [1] .

Педагогіка творчості ставить завдання аналізу зв'язків освітньої діяльності і потенціалу особистості з урахуванням того значення, якого набувають для особистості творчі досягнення.

Розвиток творчого потенціалу особистості передбачає власну активність, спрямовану на досягнення певного рівня прагнення у самопізнанні та самовдосконаленні, що є елементами всього життєвого шляху людини, яка прагне самореалізуватися. Він є проявом системи якостей, які формуються відповідно до структури і функцій, адекватних умов і факторів діяльності. Міра її гармонійного, різнобічного розвитку визначається сукупністю творчих якостей, що може стати цілісною системою естетичної свідомості.

Саме естетична свідомість в сучасних наукових дослідженнях визначається як складова суспільної свідомості, що відображає її активність, спрямовану на вдосконалення та гармонізацію. Відомо, що структуру естетичної свідомості складають наступні компоненти: естетичне сприймання, переживання, емоції та відчуття, потреби, інтереси, погляди, переконання, оцінювання, смаки, ідеали. Можливо виділити в даному процесі провідну ланку, суттєву на всіх етапах реалізації творчих сил особистості. Перша ланка виступає як початкова стадія музично-естетичного відношення – чутлива сприйнятливність до прекрасного, особливо до засобів

виразності, матеріальних ознак, об'єктів, явищ. Друга ланка – естетична чутливість до об'єктивної і суб'єктивної цінності з певними ознаками для особистості та її потреб. Естетична сприйнятливість є початковою складовою ставлення особистості до зовнішніх властивостей чуттєво-виразних ознак, об'єктивно та суб'єктивно цінних для неї. Естетична чутливість – результат ставлення особистості до зовнішніх властивостей предметів і явищ, які входять в особливе естетичне сприйняття світу на основі суб'єктивної реакції. У сукупності естетична сприйнятливість і чутливість особистості на предмети і явища визначають зміст і форми проявлення самостійного творчого відношення особистості до цінностей не тільки за критеріями краси, але й всього естетичного різноманіття буття. Естетична свідомість з конкретними проявами сприйнятливості і чутливості має конкретні функціональні форми, які безпосередньо пов'язані з творчими потребами особистості, що позначаються на характері активності естетичного відношення як відгук на сприйняття цінностей.

Процес формування готовності до творчої самореалізації в даному дослідженні розглядається як діяльність, що спрямована на обґрунтування цільової ідеї, методичну розробку, створення педагогічного проекту та його реалізації в освітньо-виховній системі. Підготовка вчителя передбачає оволодіння певним мінімумом знань, умінь та навичок, який детермінує зміст спрямованої діяльності студентів у процесі навчання у вузі та їх застосування в педагогічній практиці. Теоретичні знання містять у собі узагальнені положення про те, як необхідно здійснювати навчання й виховання учнів в загальноосвітніх закладах. Вони містять загальні методичні ідеї, принципи, методи і способи розвитку молодшої особистості.

Педагогічна практика висуває такі проблеми, які вимагають ґрунтовної практичної підготовки, творчого підходу до вирішення тих завдань, які виникають і у загальному плані визначають фахову майстерність майбутнього вчителя. Проходження педагогічної практики сприяє встановленню органічного взаємозв'язку між теорією та практикою, і тому

вона включає складну систему практик, які характеризуються важливою вимогою до її організації, а саме – виконавською безперервністю протягом всього навчання у вузі.

Безперервний характер педагогічної практики проявляється в тому, що її завдання на кожному новому етапі поглиблюються, витікаючи із попередніх.

Першим її навчальним етапом є навчально-виховна практика, яка ефективно позначається на процесі підготовки вчителя музики в цілому, на його творчості, педагогічній майстерності, адаптації молодого педагогічного працівника в школі. Результативність навчально-виховної практики, як окремої підсистеми має поетапну організацію і включає установчі та підсумкові конференції, проміжні диференційні заліки за семестр.

Педагогічна практика носить комплексний характер, у процесі якої інтерпретуються і синтезуються знання, пізнаються закономірності, принципи, форми, методи, засоби навчання і виховання. Комплексність педагогічної практики проявляється в її плануванні, організації, змістовній суті, системі контролю та оцінок різних видів діяльності [3 , 5-6].

Особливість завершальної педагогічної практики, яка проводиться на передвипускних та випускних курсах, полягає в тому, що вона носить безвідривний характер. При цьому діяльність студента суттєво відрізняється від попередньої, оскільки цілісний педагогічний процес будується самостійно, мета і завдання якого спрямовані на формування особистості учня.

Самостійність практиканта проявляється в тому, що процес навчально-виховної роботи включає не лише проведення уроків музики, але й позакласної та позашкільної роботи. У програмі педагогічної практики визначені основні напрямки діяльності студента на всіх її етапах, зміст і об'єм навчально-виховної роботи виконуються під керівництвом методистів. Підготовка до педагогічної практики потребує від викладачів методичного керівництва з усіх фахових дисциплін.

У нашому дослідженні особливе місце приділяється педагогічно-виконавській практиці, оскільки вона складає основу музично-творчої діяльності студентів, яка акумулює знання, уміння та навички з усіх фахових дисциплін і забезпечує процес їх реалізації в конкретних педагогічних умовах.

Зміст, структура і функції педагогічної виконавської практики відображають технологічну сторону побудови творчої діяльності, у якій студент набуває основ педагогічного планування, прогнозування, моделювання та реалізації власних творчих проєктів.

Мета педагогічної виконавської практики полягає в закріпленні музичних виконавських знань, умінь і навичок, методики роботи над інструментальними, вокальними, хоровими творами з учнями різних вікових груп. Виконавська практика – це саме той варіант практики, який свідчить про те, що на музично-педагогічних факультетах навчально-виховний процес із спеціальних музичних предметів носить характер безперервної педагогічної практики за схемою “викладач – студент”, “студент – учень”. Цінність організації виконавської практики полягає не тільки в тому, що вона дає можливість використовувати безпосередній досвід з теоретичних дисциплін, а й переосмислювати його в процесі власних творчих пошуків. Практична творча діяльність сприяє трансформації сприйняття студентом педагогічних теоретичних дисциплін та закріпленню знань з практичних спеціальних дисциплін, що дозволяє по-новому розглядати підготовку вчителя до майбутньої професії.

Виконавська практика для студентів є активним видом музично-педагогічної творчості, яка синтезує різнобічні музично-технологічні, естетичні, психолого-педагогічні, методично-організаційні знання, навички та вміння і утворює систему здобуття педагогічної майстерності. Вона створює ефективні умови для формування готовності до здійснення музично-естетичної діяльності на уроках музики.

Музична робота студента охоплює значний обсяг творчої діяльності, включаючи не лише проведення уроків музики, але й такі позакласні форми роботи, як керівництво музичними гуртками, проведення шкільних концертів, свят, музичних конкурсів, занять в різноманітних студіях, організаційно-просвітницької діяльності.

Студенти музично-педагогічних спеціальностей набувають умінь керувати гуртками: хоровими (молодших, середніх, старших класів), ансамблями (вокальним, вокально-інструментальним, фольклорним, естрадним). Управління дитячими творчими колективами потребує знання вікової психології та методики роботи з різними віковими групами і різним рівнем музичної підготовки.

Готовність до здійснення керівництва певним видом музичної творчості учнів потребує застосування інноваційних методів навчання, формування відповідних спеціальних знань, умінь і навичок. Результати діагностичного дослідження обумовили необхідність корекції системи формування готовності до творчої самореалізації студентів, розробки спеціальної експериментальної програми, спрямованої на удосконалення їхньої професійної компетенції. У зв'язку з цим нами була розроблена наскрізна інтегрована програма педагогічної виконавської практики, яка сприяла не тільки закріпленню теоретичних знань та практичному її застосуванню, вдосконаленню професійних умінь і навичок, формуванню творчої особистості майбутнього вчителя в цілому.

Розроблена програма навчального комплексу виконавських практик призначена для студентів музично-педагогічних спеціальностей і спрямована на формування готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва. Програма включає такі види виконавства: інструментальний сольний виступ, виступ в ансамблі; диригування хоровим колективом або оркестром, вокальний виступ – сольний або в ансамблі; гра у складі ансамблів народних інструментів або естрадному; просвітницька музична діяльність.

Впровадження в навчальний процес такої інтегрованої програми педагогічної виконавської практики має прикладне значення як основний засіб навчання з врахуванням продуктивної функції – свідомої самостійної реалізації творчого потенціалу студента. Основу виконавської діяльності складає суть творчої самореалізації майбутнього вчителя, яка трактується з позицій освоєння технології музичної творчості – інструментального сольного виступу, гри на музичному інструменті в ансамблі, сольного та хорового співу.

Вважаючи підготовку вчителя музичного мистецтва модулюванням навчально-творчої діяльності в школі, можна стверджувати, що вона включає в себе відповідні компоненти загального навчального процесу. В такому разі його складовими досягається педагогічна мета формування вмінь і навичок, реалізація яких сприяє найбільш певному використанню творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, а визначені види виконавської діяльності складають навчально-творчий комплекс, який забезпечує прогрес готовності до творчої самореалізації студентів у роботі з учнями.

Мета навчального комплексу виконавських практик полягає в формуванні готовності до творчого розкриття особистісного потенціалу студентів, спрямованого на вирішення педагогічних проблем, таких як вміння застосувати нові засоби і методи активізації учнівської творчості.

Основні завдання експериментальної програми педагогічної виконавської практики полягають в розробці індивідуальних планів студентів та їх реалізації протягом навчання. Викладання теоретичних та практичних дисциплін на музичних спеціальностях відбувається у взаємозв'язку з продуктивною творчістю студента, який виступає у ролі вчителя, вихователя, методиста, музичного виконавця, митця.

Експериментальною програмою передбачається застосування комплексу методик щодо видів музичної творчості, що дозволяло прослідкувати динаміку естетичного розвитку студентів, спроектувати шляхи

і педагогічні засоби подальшого удосконалення процесу формування їхньої естетичної готовності до творчої самореалізації.

Отже за результатами проведеного дослідження проблеми формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва можна сформулювати ряд теоретичних і практичних висновків про те, що актуальність створення й обґрунтування теоретичних і методичних засад формування готовності до творчої самореалізації визначається соціокультурними умовами і перспективами інтеграції мистецтва, культури і освіти, необхідністю пошуків нових концептуальних підходів до професійної підготовки педагога-музиканта, отриманням важливих позитивних результатів музичної діяльності, забезпеченням розвитку творчої індивідуальності та реалізації її потенціальних можливостей; на основі аналізу наукових психологічних, педагогічних, філософських і музикознавчих джерел з виокремленої проблеми, узагальнення існуючого практичного досвіду музично-педагогічної підготовки студентів установлено, що готовність до творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва розглядається як полікомпонентний феномен, котрий поєднує в собі естетично-орієнтаційний, мотиваційно-оціночний, діяльнісно-творчий, музично-освітній та організаційно-методичний напрямки дослідження.

Література

1. Кучерявый А.Г. Профессиональное самовоспитание будущих педагогов в процессе их целостной подготовки: Монография. / А.Г. Кучерявый // – К.: Вища шк., 1999. – 224 с.

2. Музальов О.О. Основи теоретичної і практичної підготовки спеціалістів музично-педагогічного профілю / О.О. Музальов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – №3. – С.108-115.

3. Педагогічна практика студентів музично-педагогічних факультетів: Навч.-метод. посібник. Вип.2 / Упоряд. В.Л. Бриліна, І.М. Найдьонов, А.В. Сидоренко. – Вінниця: ВДПУ, 2000. – 179 с.

4. Фрицюк В.А. Поняття креативності майбутнього учителя музики / В.А. Фрицюк // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип.6. – Ч.2. – Вінниця: ВДПУ, 2002. – С.128-130.

Анотація

У статті викладено теоретичні та практичні аспекти дослідження проблеми формування готовності до творчої самореалізації студентів музично-педагогічного фаху в процесі навчання музичній спеціальності у вищому навчальному закладі.

Формування готовності студентів до творчої самореалізації забезпечується інтегративним підходом дослідників до опанування методиками музично-творчої діяльності, комплексним застосуванням їх у процесі виконавських видів практики - інструментальної, вокальної, диригентсько-хорової, ансамблевої гри, організаційно-просвітницької, певних етапів закріплення знань, умінь і навичок, а також педагогічної практики, яка становить фронтальну перевірку кінцевих результатів сформованої готовності студента.

Доведено навчальну продуктивність добутих результатів дослідження для подальшого вдосконалення музично-педагогічної теорії і практики в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: творча самореалізація, музично-творча діяльність, формування готовності до творчої самореалізації вчителя музики, музично-педагогічна виконавська практика.

Аннотация

В статье изложена теория и практика формирования готовности к творческой самореализации студентов музыкально-педагогического факультета в процессе обучения.

На основе психолого-педагогических, философских, музыковедческих источников, действующего практического опыта

музыкальной подготовки студентов обоснована, сформулирована и раскрыта сущность понятия "формирование готовности к творческой самореализации будущего учителя музыки". В рамках решения задач данного исследования впервые теоретически обоснованы педагогические условия и пути внедрения программы, которая активизирует процесс подготовки специалистов; уточнены критерии и показатели уровней формирования этой компетентности; внедрена и экспериментально проверена эффективность предложенной методики в этой сфере.

Формирование готовности к творческой самореализации обеспечивается интегративным подходом к овладению студентами методиками музыкально-творческой деятельности, их комплексным применением в процессе исполнительских видов практик - инструментальной, вокальной, дирижерско-хоровой, ансамблевой игры, организационно-просветительской и. как соответствующих этапов, - закрепление знаний, умений и навыков, а также педагогической практики как фронтальной проверки конечных результатов сформированной готовности студентов к будущей профессиональной деятельности.

Обосновано научную ценность полученных результатов исследования для дальнейшего усовершенствования музыкально-педагогической теории и практики в исследуемой сфере.

Ключевые слова: творческая самореализация, музыкально-творческая деятельность, формирование готовности к творческой самореализации будущего учителя музыки, музыкально-педагогическая исполнительская практика.

Annotation

The analysis of scientific literature enables to characterize the contents of formation of students' readiness to creative self-realization and learn the structure

of music pedagogic creativeness. The study of readiness state determines criteria and levels of formation and works out the ways of its improvement.

Scientifically distinguished structure of formation the students' readiness to creative self-realization is provided by means of combining motivation, information, definite orientation, estimation, and correction components, which in whole form the optimal organization of education.

Formation of readiness to creative self-realization is regarded as the marker of aesthetic culture of Music teacher.

This research paper confirms the determination of readiness to creative self-realization of the future Music teachers as a complex integrated formation, which presents the combination of acquired special knowledge, skills and habits that are necessary for realization of the music creative activity and revelation of the personal creative potential.

The results of experimental methodics confirm the integration of worked out elements according to the contents and organization forms and methods of education . that are presented as goal-oriented realized ones. Audience lectures, extra work on the type of professional training, mastery and pedagogic practice as the final stage of preparation to creative self-realization working with children form them.

Effectiveness of function of this determined system is provided by integration of its components on the basis of differentiation and individualization of pedagogic influence. The interaction of elaborated methodical and organizational ways presents the methodics of formation of students' readiness to creative self-realization. Creation of theoretical and practical forms of the interpretation conception in the execution of vocal and instrumental compositions, variant use of components of creative tasks, independent educational concert-lecture activity are among them.

The key words: creative self-realization, musical creative activity, formation of readiness to creative self-realization of the Music teacher, musical pedagogic practice, mastery practice (or technical skill practice).

